

باسمه تعالی

بسته تعامل ارزی با کشورهای طرف تجاری

پیوست نامه شبکه تحلیلگران اقتصاد مقاومتی

• مقدمه

در اقتصاد برای پول سه کارکرد ابزار سنجش قیمت و حسابداری، ابزار تسویه و پرداخت و ابزار ذخیره دارایی تعریف می شود. در میان این کارکردها، کارکرد دوم است که به دلار آمریکا قدرت اعمال تحریم های پولی و بانکی علیه کشورها را می دهد. چراکه آمریکا اختیار اعمال حاکمیت جهت منع استفاده سایر کشورها از دلار به عنوان ابزار پرداخت و تسویه معاملات را دارد. با این حال آمریکا، اختیار ایجاد مانع برای سایر کشورها جهت جلوگیری از سنجش قیمت و حسابداری امور بر مبنای ارز خود را ندارد. لذا برای بی اثر کردن تحریم های پولی و بانکی ضرورت دارد از سازوکار جایگزین سیستم معاملات دلاری به عنوان ابزار پرداخت و تسویه معاملات استفاده شود.

سازوکار معاملاتی و پرداختی جایگزین دلار باید کارکرد ابزار پرداخت بودن را برعهده بگیرد؛ در عین حال که مبنای سنجش قیمت و حسابداری می تواند کماکان بوسیله یورو یا دلار انجام شود. یکی از سازوکارهای معاملاتی که در آن نقش ارزهای ثالثی از قبیل دلار حذف شده است، «الگوی پیشرفته پیمان های پولی» است. با استفاده از این الگو، می توان با تفکیک کارکردهای پول، از ارزهای ملی برای تسویه و پرداخت و از دلار یا یورو به عنوان ابزار سنجش قیمت و حسابداری استفاده کرد.

این الگو در عرصه بین المللی هم به لحاظ نظری و هم از نظر عملیاتی، تجربه شده و درحال استفاده است و راهکار جایگزین برای ایفای کارکرد ابزار پرداخت بودن سیستم معاملاتی دلار است. با استفاده از این سازوکار، این امکان فراهم می شود که کشورها بدون استفاده از تک ارز ثالث دلار یا یورو، به صورت دو ارز و از ارزهای ملی خود به عنوان راهکار معاملاتی و پرداختی استفاده کنند.

در بسیاری از کشورها با این شیوه، بانک های مرکزی دو کشور به عنوان مسئول ایجاد و تضمین دسترسی به سیستم ها و کانال های پرداخت بین المللی، یک **کانال مالی جدید** ایجاد کرده اند که به صورت **مستقیم** و با حذف پیچیدگی های سیستم پرداخت دلاری، معاملات دوجانبه را مدیریت می کنند.

مزیت دیگر استفاده از این الگو در تجارت نسبت به روش های استفاده از سیستم دلاری، این است که نیازی به انجام **تبدیل ارز** کشورها به دلار و بالعکس وجود ندارد و عملیات به طور مستقیم با ارزهای ملی دو کشور انجام می شود. در نتیجه هزینه های ناشی از تبدیل ارزهای ملی به دلار کاهش می یابد و نیاز به **بانک های واسطه ای کشورهای ثالث** جهت انتقالات دلاری از بین می رود.

(۱) شرح سازوکار

در این سازوکار، بانک مرکزی یا بانک های ایران در انجام پرداخت های تجاری و مالی با نهاد مشابه خود در هر کدام از کشورهای طرف تجاری، پیمانی منعقد می نمایند. طبق این پیمان، میان ایران و کشور طرف مقابل سازوکار معاملاتی طراحی می شود که معامله گران دو کشور این امکان را داشته باشند تا برای معاملات مستقیم، از **نهادهای عامل** معین شده از قبیل بانک مرکزی، بانک ها، مؤسسات مالی، صرافی ها، شرکت های معتبر، صندوق های مخصوص، شرکت های حسابداری امین یا سایر واسط های امین و غیره، از ارزهای ملی خود استفاده کنند. هر کشور برای طرف مقابل یک **حساب ویژه** یا **حساب مجازی** به ارز یورو گشایش می کند.

در این شیوه معامله برخلاف سیستم تک ارز دلاری، هیچ «**انتقال ارزی**» میان صادرکنندگان و واردکنندگان و نهادهای عامل دو کشور صورت نمی گیرد. بلکه نهاد عامل تعیین شده در هر کشور حساب ویژه یا مجازی کشور طرف مقابل را به یورو بدهکار و بستانکار می کند. در داخل هر کشور نیز، واردکنندگان و صادرکنندگان برای انجام پرداخت ها و دریافت های خود، با نهادهای عاملی که تعیین شده اند، طرف خواهند بود و **فقط پول ملی** خود را پرداخت و دریافت خواهند کرد.

به طور کلی، معامله گران دو کشوری که با هم تجارت دارند، به طور مستقیم از ارزهای ملی جهت تجارت استفاده می کنند که تجارت را تسهیل کرده و هزینه آن را نسبت به حالتی که از نظام مالی و روش های کنونی معاملات استفاده می شود، تا حد زیادی کاهش می دهد. همچنین نقدینگی مورد نیاز بانک ها به ارزهای ملی دو کشور تأمین می شود.

بدین ترتیب جریان تجارت میان دو کشور در بلندمدت تضمین شده و معاملات مالی بین المللی در بستری امن انجام می شود. در بعد استراتژیک نیز همکاری های آتی اقتصادی و مالی شکل گرفته و توسعه می یابد.

(۲) نهاد عامل اجرائی نمودن سازوکار

از هر کشور، بانک مرکزی، یک یا چند بانک، مؤسسه مالی، صرافی، شرکت معتبر، صندوق مخصوص، شرکت حسابداری امین یا سایر واسطه های امین و غیره می توانند به عنوان عامل برای انجام پرداخت ها و دریافت های تجاری داخلی تعیین شوند. این نهادها در هر کشور نقش واسطه را دارند و شرکت های خرد یا بانک هایی که تحریم ها اهمیتی برای آن ها ندارد یا شناسایی و تحریم پذیریشان سخت است، را شامل می شود.

در انتخاب نهاد عامل باید پارامترهایی در نظر گرفته شود که طبق آن ها تحریم پذیری و شناسایی نهاد مذکور بسیار پایین باشد. به عنوان نمونه بانک یو کو (UCO) هند از طرف هند به عنوان بانک عامل مناسب است. چرا که این بانک، دارای هیچ رابطه ای با آمریکا نیست؛ بنابراین امکان تحریم آن وجود ندارد.

همچنین از ظرفیت بانک های مشترک یا افتتاح شعبه بانک های ایرانی در خارج از کشور نیز در صورت امکان می توان استفاده کرد. در گشایش اعتبار اسنادی، حواله، برات و سایر شکل های پرداخت های تجاری و همچنین انتقال پیام های مالی برای تجار، از نهادهای عامل تعریف شده برای طرفین سازوکار، استفاده می شود.

(۳) شیوه نگهداری حساب ها

در پیمان پولی پیشنهادی، بانک های مرکزی یا سایر نهادهای عامل دو کشور یک حساب ویژه یا مجازی یورویی در دفاتر خود برای همدیگر ایجاد می کنند و پرداخت ها و دریافت های میان یکدیگر را در این حساب ها بدهکار و بستانکار می کنند. در اصل حساب یورویی بانک های مرکزی یا سایر نهادهای عامل نزد یکدیگر فقط مبنا و معیار حسابداری و محاسباتی است و به لحاظ پرداختی، ارز یورو یا نظامات پرداختی آن دخالتی ندارند.

در این پیمان، دو کشور بنا بر پیش بینی که از چشم انداز تجاری و تبادلات میان خود دارند، اقدام به شارژ حساب های ویژه یورویی به میزان لازم می نمایند. مثلاً در روز ۵۰ میلیون یورو برای همدیگر حد اعتباری در نظر می گیرند. (به مانده پایان روز این حد اعتباری یک نرخ لایبور نیز می تواند تعلق بگیرد).

در کنار حساب های ویژه یورویی دو کشور که توسط بانک های مرکزی یا دیگر عاملین برای یکدیگر ایجاد شده است، طرف ایرانی یک حساب ریالی (و طرف مقابل نیز یک حساب به پول خود) برای عملیات حسابداری داخلی اش با تجار داخلی ایجاد می کند. کلیه پرداخت ها و دریافت های بانک های عامل هر کشور با تجار آن کشور به ارز ملی صورت می گیرد.

۴) پوشش ریسک نوسان ارزی کشورها

حساب های ویژه یورویی در اصل برای پوشش ریسک ناشی از نوسانات ارزی دو کشور ایجاد شده است و مبنایی برای نگهداری حساب های کشورها نزد یکدیگر است. به عبارتی دیگر تحت این حساب ها، دارایی کشورها نزد یکدیگر به یورو محفوظ است و با نوسانات ارزی دچار نوسان نمی شود.

در این الگو، نه تنها نقش ابزار پرداخت بودن ارزهای واسطه دلار و یورو حذف شده است، بلکه اثرات نوسانات ارزی احتمالی در ارز هر کشور تنها در بازار داخلی بروز داشته و بر دارایی کشور مقابل در حساب ویژه هیچ اثری نخواهد داشت.

۵) نرخ ارزها در محاسبات داخلی

نحوه تبدیل ارزها در محاسبات داخلی بانک مرکزی، بانک یا دیگر نهادهای عامل داخلی همانند حالت های معمولی است که یورو به ریال تبدیل می شود و لذا باید مبتنی بر بخشنامه ها و دستورالعمل ها باشد. بدین صورت که پرداخت ها و دریافت ها می تواند به نرخ آزاد یا سایر نرخ های موجود انجام شود.

سیاهه های تجاری از قبیل پیش فاکتور^۱ که بین معامله گران دو کشور منعقد می شود باید به یورو تنظیم شود. در عملیات بانکی داخلی نیز تجار، پیش فاکتور را به نهاد عامل تحویل داده و مبتنی بر بخشنامه ها و دستورالعمل های ارزی نرخ تبدیل یورو به ریال تعیین می شود.

۶) نحوه پرداخت ها و دریافت های تجاری

در قالب پیمان پیشنهادی، می توان انواع مختلف روش پرداختی از قبیل گشایش اعتبار اسنادی دیداری یا مدت دار، ثبت برات وصولی دیداری یا مدت دار، حواله و دیگر روش ها را استفاده کرد. با اعتبار اسنادی می توان شرایطی

^۱ پیش فاکتور (پروما اینویس) مدرکی است که جهت انجام تشریفات گمرکی در مبدا و مقصد، ارزش کالای ارسالی را اعلام می دارد. تهیه اینویس کالا بر عهده فرستنده کالا می باشد که آگاهی کاملی نسبت به ارزش بار ارسالی خود دارد.

را فراهم کرد که واردکنندگان ایرانی با استفاده از این سازوکار، از تسهیلات اعتبار اسنادی مدت دار استفاده کنند و وجه کالای وارداتی (ریالی) را به صورت نسیه (مثلاً ۱۰ درصد وجه اعتبار اسنادی گشایش شده) پرداخت کنند. این در حالی است که فروشندگان کشور مقابل وجه کالای خود را به صورت نقد دریافت کنند.

(۷) پیام رسانی مالی

برای برقراری ارتباط مالی میان نهادهای عامل دو کشور نیاز است طرفین یک **پیام رسان مالی** جهت انتقال پیام های مالی تعیین کنند. برای انتخاب پیام رسان مالی می توان از پیام رسان مالی **سپام** ایران، **تلکس رمزدار** یا سایر پیام رسان های مالی غیرسوئیفتی استفاده کرد.

همچنین می توان زیرساخت های لازم جهت راه اندازی و استفاده از سیستم پیام رسان مالی و بانکی موازی با سوئیفت با بهره گیری از آخرین فناوری های روز دنیا (از جمله فناوری زنجیره بلوکی) و با بکارگیری معماری توزیع شده را ایجاد کرد.